

Izbori za Europski parlament: amaterska predizborna istraživanja i "iznenađujućí" rezultati

Daniela Širinić

U Hrvatskoj se stopa odbijanja anketa početkom devedesetih godina kretala do 25 posto, a sada je veća od 50 posto. Još veći problem nastaje ako se ispitanici koji sudjeluju u anketiranju razlikuju od onih koji odbijaju anketiranje prema obilježjima koja su relevantna za političko ponašanje

U Hrvatskoj su u travnju 2013. održani prvi izbori za Europski parlament. Nešto manje od 21 posto birača izabralo je dvanaest hrvatskih europarlamentaraca na mandat od deset mjeseci. Apatija većine birača nije bila samo pokazatelj nezainteresiranosti građana za te izbore, nego i nevjerojatnog nedostatka interesa medija i političkih elita za prvu europsku predizbornu kampanju. Naoko je paradoksalno da je upravo nizak odaziv birača – uz pobjedu zajedničke liste HDZ-a, HSP-AS i BUZ-a i velik broj preferencijskih glasova koje je dobila Ruža Tomašić – naknadno povećao vidljivost izbora. Suprotno izjavama većine političkih komentatora, novinara i čelnika političkih stranaka, u ovom tekstu obrazlažem stav da rezultati izbora nisu nikakvo iznenađenje. Zapravo, politička očekivanja u krivom su pravcu ponajviše usmjerile promašene predizborne ankete.

Uzroci promašaja u predizbornim anketama

Predizborna istraživanja odaziva na europske izbore u Hrvatskoj pokazala su se preciznima gotovo kao proricanje pomoću tarot karata. Ankete su predviđale da će najviše mandata pripasti vladajućoj koaliciji, a prema ispitivanjima nekih agencija odaziv birača trebao je doseći 63 posto. Kako je moguće da su predizborne ankete toliko, trostruko, precijenile odaziv birača? Niz metodoloških teškoća može utjecati na pristranost rezultata anketnih istraživanja. Teškoće mogu nastati u izradi upitnika, stvaranju uzorka, provedbi ankete i pogrešnoj interpretaciji dobivenih rezultata. Pogreške uzorka velikih dimenzija najčešće nastaju zbog visoke stope odbijanja anketa i precje-

Daniela Širinić, znanstvena novakinja na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu i polaznica doktorskog studija na Srednjoeuropskom sveučilištu u Budimpešti. E-pošta: dsirinic@fpzg.hr

Tablica 1. Rezultati za izbor članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske

		UKUPNO	
Broj birača na obrađenim biračkim mjestima		3.748.815	
Pristupilo glasovanju		781.216	20,84%
Glasovalo birača (prema glasačkim listićima)		780.980	20,83%
Broj listića sa preferencijalnim glasom		507.606	65,00%
Broj važećih listića		741.408	94,93%
Broj nevažećih listića		39.572	5,07%
LISTA	BROJ GLASOVA	UDIO GLASOVA	
1. HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA - HDZ HRVATSKA STRANKA PRAVA DR. ANTE STARČEVIĆ - HSP AS BLOK UMIROVLJENICI ZAJEDNO - BUZ	243.654	32,86%	
2. SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA HRVATSKE - SDP HRVATSKA NAR. STRANKA - LIBERALNI DEMOKRATI - HNS HRVATSKA STRANKA UMIROVLJENIKA - HSU	237.778	32,07%	
3. HRVATSKI LABURISTI - STRANKA RADA	42.750	5,77%	
4. HRVATSKA SELJAČKA STRANKA - HSS HRVATSKA SOCIJALNO-LIBERALNA STRANKA - HSLS	28.646	3,86%	
5. KANDIDACIJSKA LISTA GRUPE BIRAČA Nositelj liste: IVAN JAKOVIĆ	28.445	3,84%	
6. HRVATSKI DEMOKRATSKI SAVEZ SLAVONIJE I BARANJE - HDSSB HRVATSKI DEMOKRATSKI SLOBODARSKI SAVEZ DALMACIJE - HDSSD ZELENI HRVATSKE - ZELENI HR	22.328	3,01%	
7. HRAST - POKRET ZA USPJEŠNU HRVATSKU	18.893	2,55%	
8. AKCIJA MLADIH - AM	11.068	1,49%	
9. STRANKA UMIROVLJENIKA - SU	10.947	1,48%	
10. HRVATSKA STRANKA PRAVA - HSP	10.317	1,39%	
11. ZELENI ZAJEDNO	8.599	1,16%	
12. PIRATSKA STRANKA - PS	8.345	1,13%	
13. AUTOHTONA - HRVATSKA SELJAČKA STRANKA - A-HSS	6.785	0,92%	
14. AKCIJA SOCIJALDEMOKRATA HRVATSKE - ASH DEMOKRATSKA STRANKA ŽENA - DSŽ SAVEZ ZA PROMJENE - SP STRANKA UMIROVLJENIKA HRVATSKE - BLOK UMIROVLJENICI ZAJEDNO - SUH	6.391	0,86%	
15. DEMOKRATSKI CENTAR - DC	5.413	0,73%	
16. HRVATSKA ČISTA STRANKA PRAVA - HČSP	5.238	0,71%	
17. GLAS RAZUMA MEĐIMURSKA STRANKA - MS	4.939	0,67%	
18. ABECEDA DEMOKRACIJE - ABECEDA	4.878	0,66%	
19. AKCIJA ZA BOLJU HRVATSKU - ABH JEDINO HRVATSKA - POKRET ZA HRVATSKU - JEDINO HRVATSKA	4.531	0,61%	
20. OBITELJSKA STRANKA - OS	4.391	0,59%	
21. HRVATSKA RADNIČKA STRANKA - HRS	3.946	0,53%	
22. NAŠA STRANKA - NS NOVA SRPSKA STRANKA - NSS	3.933	0,53%	
23. POKRET ZA MODERNU HRVATSKU	3.885	0,52%	
24. AGENDA MLADIH DEMOKRATA - AMD	3.667	0,49%	
25. NEZAVISNI SELJACI HRVATSKE - NSH	3.646	0,49%	
26. SOCIJALISTIČKA RADNIČKA PARTIJA HRVATSKE - SRP	3.538	0,48%	
27. AUTOHTONA - HRVATSKA STRANKA PRAVA - A-HSP	2.350	0,32%	
28. ZAGREBAČKA NEZAVISNA LISTA - ZNL	2.107	0,28%	
		741.408	

Izvor: <http://www.izbori.hr/2013EUParlament/rezult/rezultati.html>

njivanja individualne namjere izlaska (*turnout over-reporting*), a koji su karakteristični za predizborna istraživanja. Građani su zasićeni brojnim anketama i sve rjeđe odgovaraju na telefonska istraživanja, što povećava stope odbijanja anketa. U Hrvatskoj se stopa odbijanja anketa početkom devedesetih godina kretala do 25 posto, a sada je veća od 50 posto. (Lamza-Posavec, 1997; Bagić, 2004). Još veći problem nastaje ako se ispitanici koji sudjeluju u anketiranju razlikuju od onih koji odbijaju anketiranje prema obilježjima koja su relevantna za političko ponašanje. Primjerice, prema istraživanju provedenom 2004. stope odbijanja niže su u Sjevernoj Hrvatskoj nego u Dalmaciji, a udio ispitanika s najnižim stupnjem obrazovanja gotovo je dvostruko niži od stvarnog udjela nisko obrazovanih u populaciji (Bagić, 2004). Predizborne ankete bit će pristrane prema onim strankama čije je biračko tijelo doista anketirano. Prema Bagićevo istraživanju, najčešće su to birači SDP-a, HSS-a i HNS-a. Taj je obrazac bio vidljiv i u anketama uoči parlamentarnih izbora 2007. i 2011. kada su ankete potcijenile broj glasova HDZ-a u većini izbornih jedinica. To vrijedi i za odaziv birača. Ako je vjerojatnije da će građani koji redovito izlaze na izbore, dakle oni s višom razinom političkog interesa i političke informiranosti, biti zastupljeniji među onima koji su odgovorili na anketu, onda nije neočekivano da i predviđeni odaziv birača bude precijenjen.

Drugi razlog nerazmjera između pretkazanoga i stvarnog odaziva izvire iz problema koji je karakterističan za sve vrste predizbornih anketa: ispitanici često ne daju istinite odgovore. "Hoćete li izaći na predstojeće izbore?", jedno je od temeljnih anketnih pitanja kojima se testira biračko ponašanje u liberalnim demokracijama, ali i najproblematičnije pitanje. Ispitanici će odgovoriti da će izaći na izbore zato što je to društveno poželjan odgovor. U svim predizbornim anketama "prijavljeni" odaziv značajno se razlikuje od stvarnoga. Primjerice, u istraživanjima koja su provedena u sklopu projekta *European Election Study* (2009) u svim članicama Europske unije prije parlamentarnih izbora 2009. više od 70 posto ispitanika kazalo je da će izaći na europske izbore, no stvarno ih je izašlo samo 43 posto. Nažalost, znanost još nema jedinstveno metodološko rješenje za taj problem pa kriva prognoza odaziva najčešće nije greška provoditelja ankete. No provoditelj ankete mora upozoriti naručitelja na problem procjene odaziva, a naručitelj je dužan taj problem naglasiti pri objavi anketnih rezultata. Naime, logično je da anketne prognoze rezultata parlamentarnih ili predsjedničkih izbora budu bliže stvarnim rezultatima od prognoza za europske izbore jer je i sudjelovanje na njima veće. Gotovo je nemoguće anketom precizno predvidjeti stvaran odaziv birača. Suzdržanost u interpretaciji anketnih istraživanja izrazito je važna kada su naručitelji anketa mediji. Negativan rejting pojedine stranke može biti iskorišten u suparničkoj predizbornoj kampanji ili može izazvati "kontaminacijski" učinak tako da se birači te stranke zbog loših prognoza okreću stranci koja bolje stoji u predizbornim anketama. U krajnjem slučaju, ako je anketa prognozirala visok odaziv, dio neodlučnih birača može propustiti izbore zato što pretpostavlja da će većina ionako glasovati.

Da bi se objasnili rezultati europskih izbora i biračka apstinencija, potrebno se osloniti na rezultate studija biračkog izbora i biračkog odaziva, što su često odvojena područja istraživanja. Studije biračkog izbora pokušavaju objasniti mehanizme

Tablica 2. Rezultati po kandidatima/kandidatkinjama

	BROJ GLASOVA	UDIO GLASOVA		BROJ GLASOVA	UDIO GLASOVA		
HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA - HDZ HRVATSKA STRANKA PRAVA DR. ANTE STARČEVIĆ - HSP AS BLOK UMIROVLJENICI ZAJEDNO - BUZ			HRVATSKA SELJAČKA STRANKA - HSS HRVATSKA SOCIJALNO-LIBERALNA STRANKA - HSLS				
1.	DUBRAVKA ŠUICA	31.483	12,92%	1.	mr.sc. MIROSLAV ROŽIĆ	12.440	43,43%
2.	ANDREJ PLENKOVIĆ	37.546	15,41%	2.	dr.sc. GORAN BANDOVIĆ	1.768	6,17%
3.	DAVOR IVO STIER	14.005	5,75%	3.	RUŽICA VUKOVAC	1.082	3,78%
4.	IVANA MALETIĆ	4.454	1,83%	4.	IVANA PUKŠEĆ	748	2,61%
5.	ZDRAVKA BUŠIĆ	4.102	1,68%	5.	dr.sc. LJUBOMIR MAJDANDŽIĆ	374	1,31%
6.	RUŽA TOMAŠIĆ	64.758	26,58%	6.	RENATA ŠEPERIĆ PETAK	473	1,65%
7.	ŽELJANA ZOVKO	2.839	1,17%	7.	IVAN BOŽIKOV	562	1,96%
8.	KRISTIJAN TUŠEK	4.650	1,91%	8.	MARIJA KUKIĆ	320	1,12%
9.	KRŠEVAN ANTUN DUJMOVIĆ	1.803	0,74%	9.	DIANA PEČKAJ VUKOVIĆ	218	0,76%
10.	IVAN BUBIĆ	1.302	0,53%	10.	NEVENKA CIGROVSKI	645	2,25%
11.	ZDRAVKO KRMEK	6.582	2,70%	11.	NELA KOVAČEVIĆ	293	1,02%
12.	MILIVOJ ŠPIKA	2.592	1,06%	12.	mr.sc. SLOBODAN MIKAC	457	1,60%
SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA HRVATSKE - SDP HRVATSKA NARODNA STRANKA - LIBERALNI DEMOKRATI - HNS HRVATSKA STRANKA UMIROVLJENIKA - HSU			KANDIDACIJSKA LISTA GRUPE BIRAČA Nositelj liste: IVAN JAKOVIĆ				
1.	TONINO PICULA	112.559	47,34%	1.	IVAN JAKOVIĆ	15.213	53,48%
2.	BILJANA BORZAN	17.831	7,50%	2.	NELA SRŠEN	5.279	18,56%
3.	MARINO BALDINI	1.645	0,69%	3.	akademkinja VLASTA PILIŽOTA	306	1,08%
4.	OLEG VALJALO	1.359	0,57%	4.	dr.sc. NIKOLA IVANIŠ	628	2,21%
5.	SANDRA PETROVIĆ JAKOVINA	3.853	1,62%	5.	DARKO LORENCIN	557	1,96%
6.	JOZO RADOŠ	16.263	6,84%	6.	NIKOLA LUNIĆ	113	0,40%
7.	MARIJA ILIĆ	7.269	3,06%	7.	GIOVANNI CERNOGORAZ	883	3,10%
8.	SABINA GLASOVAC	1.825	0,77%	8.	SNJEŽANA ABRAMOVIĆ MILKOVIĆ	97	0,34%
9.	VEDRANA GUJIĆ	1.958	0,82%	9.	MARIJA ĐURIN	46	0,16%
10.	IVICA LUKANOVIĆ	2.523	1,06%	10.	TOMISLAV GOLL	232	0,82%
11.	MELITA MULIĆ	984	0,41%	11.	VIVIANA BENUSSI	255	0,90%
12.	SNJEŽANA ŠPANJOL	2.428	1,02%	12.	NATAŠA PLIŠIĆ	112	0,39%
HRVATSKI LABURISTI - STRANKA RADA			HRVATSKI DEMOKRATSKI SAVEZ SLAVONIJE I BARANJE - HDSSB HRVATSKI DEMOKRATSKI SLOBODARSKI SAVEZ DALMACIJE - HDSSD ZELENI HRVATSKE - ZELENI HR				
1.	NIKOLA VULJANIĆ	6.414	15,00%	1.	dr.sc. STJEPAN RIBIĆ	6.999	31,35%
2.	dr.sc. MARITA BRČIĆ KULJIŠ	3.180	7,44%	2.	prof.dr.sc. BORIS ANTUNOVIĆ, dr.vet.med.	832	3,73%
3.	STIPE DRMIĆ	1.095	2,56%	3.	BORO GRUBIŠIĆ, dr.med.	3.337	14,95%
4.	DINA DOMIJAN	1.219	2,85%	4.	HRVOJE TOMASOVIĆ, dr.med.	718	3,22%
5.	prof.dr.sc. DAMIR HRŠAK	3.714	8,69%	5.	ZDRAVKO PEKO	169	0,76%
6.	DRAGO ČULINA	2.740	6,41%	6.	mr.sc. SLAVICA JELINIĆ	454	2,03%
7.	ĐULIJANO GRUM	364	0,85%	7.	MARIJA MAMIĆ	266	1,19%
8.	SILVIJA DOLOŠIĆ	868	2,03%	8.	MARINA KOVAČ JURKOVIĆ	189	0,85%
9.	WILLIAM NEGRI	488	1,14%	9.	BORKO BARABAN, prof.	115	0,52%
10.	mr.sc. ZDENKA BREBRIĆ	910	2,13%	10.	TAMARA PALČIĆ, dipl.ing.poljoprivrede	588	2,63%
11.	mr.sc. MARIJA SCHUBERT	1.321	3,09%	11.	IVAN SAMBUNJAK, univ.bacc.ing.geodet	257	1,15%
12.	mr.sc. ALJANA KOVAČIĆ	1.352	3,16%	12.	DRAŽEN ĐUROVIĆ, dr.med.	569	2,55%

Izvor: <http://www.izbori.hr/2013EUParlament/rezult/rezultati.html>

koji utječu na odluku pojedinaca u izboru političkih stranaka ili pojedinačnih kandidata, dok studije odaziva ponajprije zanimaju motivi pojedinačne odluke da se izađe na izbore. Premda su studije političkog ponašanja tradicionalno usmjerene na analizu ponašanja birača na nacionalnim izborima, nekoliko posljednjih godina svjedočimo proliferaciji istraživanja europskoga biračkog ponašanja. Najutjecajnija teorija biračkog ponašanja na izborima za Europski parlament jest teorija o europskim izborima kao izborima "drugog reda", a formulirali su je početkom osamdesetih godina Reif i Schmitt (1980). Prema mišljenju tih autora, ali i prema nizu rezultata novijih istraživanja koji empirij-

ski potvrđuju to tumačenje, odrednice glasovanja na europskim izborima jednake su odrednicama glasovanja na nacionalnim izborima (Reiff i Schmidt, 1980; Franklin i dr., 1996). Birači se vode jednakim kriterijima u izboru zastupnika za Europski parlament kao i u izboru zastupnika u nacionalne parlamente. Nacionalne osi političkog natjecanja utječu i na rezultate europskih izbora. Ako se izbori ne provode na isti dan, kao što je bilo u Hrvatskoj, političke elite iskoristit će europsku izbornu kampanju za promoviranje vlastitih nacionalnih politika i vrijednosti, a uspjeh na europskim izborima isticat će tijekom nacionalnih izbornih kampanja. Takvo ponašanje ovisi, dakako, o terminu europskih

Tablica 3. Prvih 10 kandidata s najvećim brojem preferencijskih glasova

		BROJ GLASOVA
1	TONINO PICULA	112.559
2	RUŽA TOMAŠIĆ	64.758
3	ANDREJ PLENKOVIĆ	37.546
4	DUBRAVKA ŠUICA	31.483
5	BILJANA BORZAN	17.831
6	JOZO RADOŠ	16.263
7	IVAN JAKOVIĆ	15.213
8	DAVOR IVO STIER	14.005
9	mr.sc. MIROSLAV ROŽIĆ	12.440
10	MARIJA ILIĆ	7.269

Izvor: <http://www.izbori.hr/2013EUParlament/rezult/rezultati.html>

izbora, odnosno o tome provode li se neposredno nakon parlamentarnih izbora ili tijekom legislativnog mandata. S obzirom na mogući učinak rezultata europskih izbora – kao privremene barometra javnog mnijenja – na lokalne izbore u Hrvatskoj, teško je shvatljivo zašto vodeće stranke, posebice stranke na vlasti, nisu uložile više truda u predizbornu kampanju.

S druge strane, novija istraživanja pokazuju da se ponašanje birača na europskim izborima, makar djelomice, može objasniti i individualnim stavovima prema specifičnim europskim pitanjima, kao i prema stvarnim učincima europskih institucija (Matilla, 2003). Ako se, primjerice, stavovi prema europskim pitanjima neke stranke i njezina biračkog tijela ne podudaraju, birači će se na izborima za Europski parlament okrenuti stranci koju percipiraju programski bližom. Na taj zaključak upućuju stvarne razlike između rezultata nacionalnih i europskih izbora u mnogim zemljama. Primjerice, belgijske stranke *Parti Socialiste* i *Ecolo* postigle su 1999. bolje rezultate na europskim nego na nacionalnim izborima koji su se održali isti dan. No to vjero-

Razlike u rezultatima nacionalnih i europskih izbora najčešće su posljedica kombinacije triju posebnih odrednica: *iskrenog glasovanja, prosvjednog glasa i diferenciranog odaziva birača*

jatno ne objašnjava travanjske izbore u Hrvatskoj, premda su manje stranke postigle bolje rezultate nego na parlamentarnim izborima. Programsko glasovanje pretpostavlja postojanje jasnih stranačkih crta sukoba o europskim temama i aktivnu predizbornu kampanju tijekom koje bi se te razlike predstavile glasačima i dodatno ih motivirale da izađu na izbore. U Hrvatskoj ne postoji jasna crta razdvajanja nacionalnih i europskih tema, broj 14 - lipanj 2013.

ponajviše zato što se domaće političke elite još nisu dovoljno "socijalizirale" u europskome političkom prostoru.

Kako onda objasniti rezultate travanjskih europskih izbora? Razlike u rezultatima nacionalnih i europskih izbora najčešće su posljedica kombinacije triju posebnih odrednica: *iskrenog glasovanja, prosvjednog glasa i diferenciranog odaziva birača*. Strateško glasovanje karakteristično je poglavito za zemlje s većinskim izbornim sustavima gdje birači glasuju za stranke koje imaju veće izgleda da uđu u vladu, bez obzira na međusobnu podudarnost ili nepodudarnost ideoloških stajališta birača i stranaka. U takvim sustavima manje stranke rijetko dobivaju veći broj glasova, što najjasnije pokazuje primjer Velike Britanije. Sličan je trend vidljiv i u zemljama s razmjernim izbornim sustavima gdje birači u glasovanju uzimaju u obzir ili anticipiraju koalicijske strategije te glasuju za stranke koje bi u određenim koalicijskim aranžmanima mogle ući u vladu. Budući da europski izbori ne proizvode buduće stranke opozicije i stranke na vlasti, birači se ne ponašaju strateški nego biraju stranku koja im je doista najbliža, odnosno glasuju iskreno. S druge strane, birači se ponekad ne odlučuju za određenu stranku zato

Prosvjedni je glas čest na europskim izborima koji se održavaju sredinom nacionalnoga izbornog ciklusa i jedinstvena su prigoda da birači poruče stranci na vlasti da podupiru ili ne podupiru njezine dotadašnje politike i odluke

što podupiru njezine ideološke poruke nego zato da bi kaznile druge stranke, najčešće stranke na vlasti. Prosvjedni je glas čest na europskim izborima koji se održavaju sredinom nacionalnoga izbornog ciklusa i jedinstvena su prigoda da birači poruče stranci na vlasti da podupiru ili ne podupiru njezine dotadašnje politike i odluke.

Kada se navedenim odrednicama doda i mogućnost preferencijskog glasovanja, onda nije neočekivano da kandidati koji su bili prepoznatljiviji i vidljiviji tijekom predizborne kampanje dobiju mnogo preferencijskih glasova. Budući da funkcioniranje europskih institucija ne ovisi o postojanju stabilne većine u parlamentu, u dizajniranju izbornih pravila za Europski parlament nije bilo potrebe inzistirati na većinskome izbornom sustavu. Premda svaka država članica može koristiti posebna izborna pravila, kao što su otvorene liste ili veći broj izbornih jedinica, ona se temelje na načelu razmjernog predstavnosti. Neka novija istraživanja sugeriraju da bi se promjenama izbornog sustava na razini cijele Unije, to jest uvođenjem većeg broja izbornih jedinica i otvorenih izbornih lista s "lokalnim" kandidatima, i odaziv birača znatno povećao (Hix i Hagemann, 2009). I u Hrvatskoj bi prije izbora 2014. trebalo otvoriti raspravu o institucionalnim pravilima za europske izbore. Rezultati izbora si-

gurno bi bili razmjerniji ako bi se važeći zakonski prag od deset posto za preferencijske glasove unutar koalicijskih lista smanjio ili potpuno ukinuo u Zakonu o izboru zastupnika za Europski parlament.

Naposljetku, odaziv na europske izbore obično je znatno slabiji od odaziva na nacionalne izbore te razlike u odazivima birača na ta dva tipa izbora mogu "iskriviti" konačne izborne rezultate. Ako se na izbore odazove 20 posto birača koji su po svojim obilježjima preslika biračkog tijela, utjecaj na rezultate neće biti značajan. Nizak odaziv tada će biti indikator loše izborne kampanje i neučinkovitosti političkih stranaka u mobiliziranju većeg dijela biračkog tijela. No ako obilježja građana koji su izašli na izbore idu na ruku određenim političkim strankama, nastaje problem diferenciranog odaziva. Birači koji tradicionalno izlaze na izbore zapravo su i birači stranaka sa stabilnijom izbornom osnovicom. Na travanjskim izborima u Hrvatskoj to su očito bili birači političkog centra i desnice, kao i birači koji su motivirani negativnom kampanjom protiv Ruže Tomašić i ekonomskim stanjem u zemlji prosvjedno glasovali protiv stranaka na vlasti.

Premda skupni rezultati odaziva na europske parlamentarne izbore na prvi pogled upućuju na visoku biračku apstinenciju, zapravo su razlike u odazivu među državama članicama prilično velike. Slab odaziv birača nije izraz političkog stanja u cijeloj Uniji nego ponajprije rezultat apstinencije "novih europskih građana", posebice birača u Češkoj, Estoniji, Sloveniji, Poljskoj i Slovačkoj. Premda je bilo premalo izbornih ciklusa da bi se donosili sigurni zaključci, neki istraživači navode da bi razlike u odazivu između birača u postkomunističkim zemljama i ostalih članica Unije mogle biti rezultat razlika u potencijalima mobilizacijske politike stranaka (Tavits, 2005; Toka, 2008; Marsh i Mikhaylov, 2010). Većina biračkog tijela u postkomunističkim zemljama nepovjerljiva je prema političkim strankama, samo se mali dio građana identificira s određenim strankama, a ostali često mijenjaju svoje stranačke preferencije, među ostalim i zbog promjenjivosti ideologija i političkih programa stranaka, što onemogućuje ili makar otežava trajniju stranačku identifikaciju birača. Političke stranke još nisu stekle stabilne izborne osnovi-

ce, a građani još nisu razvili naviku da sudjeluju u demokratskim političkim procesima. U takvu okruženju stranke teško mobiliziraju birače. Nije stoga odviše čudno što je na izbore za Europski parlament izašla samo petina birača. Možda bi se zapravo trebalo pitati zašto je više od 700.000 građana izašlo na birališta.

Literatura

- Bagić, D. (2004). The Influence of Refusals on the Validity of the Pre-Election Telephone Survey: The Case of the 2003 Parliamentary Elections. *Društvena istraživanja*. (13) 71:439-461.
- Franklin, M., Van der Eijk, C., Oppenhuis, E. (1996). The institutional context: turnout. U: Van der Eijk, C., Franklin, M. (ur) (1996). *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. Ann Arbor: Michigan University Press.
- Gabor, T. (2008). Information Effects on Vote Choices in European Elections. U: Marsh, M., Mikhaylov, S., Schmitt, H. (ur.) (2008). *European Elections after Eastern Enlargement: Preliminary Results from the European Election Study 2004*. Mannheim: CONNEX.
- Hix, S., Hagemann, S. (2009). Could changing the electoral rules fix European parliament elections? *Politique européenne*. 28:37-52.
- Lamza Posavec, V. (1997). Rejecting participation in public opinion polls. *Društvena istraživanja*. (6) 32:747-772.
- Marsh, M., Mikhaylov, S. (2010). European Parliament elections and EU governance. *Living Reviews in European Governance*. (5) 4.
- Mattila, M. (2003). Why bother? Determinants of turnout in the European elections. *Electoral Studies*. (22) 449-468.
- Reif, K., Schmitt, H. (1980). Nine second-order national elections – a conceptual framework for the analysis of European election results. *European Journal of Political Research*. (8) 1:3-44.
- Tavits, M. (2005). The Development of Stable Party Support: Electoral Dynamics in Post-Communist Europe. *American Journal of Political Science*. (49) 2:283-298. ■